

O'ZBEKISTONDA YASHIL INVESTITSIYALARNING IQTISODIY O'SISHDAGI O'RNI

Bazarov Vahid Xudayshukurovich

Mirzo Ulugbek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti talabasi

Jumabayeva Kumush Botir qizi

Mirzo Ulugbek nomidagi O'zbekiston Milliy

Universitetining tayanch doktoronti

+998900323035

Vahidbazarov@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20078129>

Annotatsiya. Mazkur tezisda O'zbekistonda yashil investitsiyalarning iqtisodiy o'sishdagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Xususan, yashil investitsiyalar orqali iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi, energiya samaradorligining oshishi hamda ekologik muammolarning kamayishi masalalari yoritiladi. So'nggi yillarda O'zbekistonda “yashil iqtisodiyot”ga o'tish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan bo'lib, bu jarayonda qayta tiklanuvchi energiya manbalariga investitsiyalar sezilarli darajada oshdi. Jumladan, 2019–2023 yillarda qayta tiklanuvchi energetika sohasiga yo'naltirilgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi keskin oshib, umumiy investitsiyalarning muhim qismini tashkil etdi.

Yashil investitsiyalar iqtisodiy o'sishga ko'p yo'nalishlarda ta'sir ko'rsatadi: ishlab chiqarishning ekologik samaradorligini oshiradi, yangi ish o'rinlarini yaratadi, innovatsion texnologiyalarni joriy etadi va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga xizmat qiladi. Shuningdek, ular iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xavflarni kamaytirish va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash orqali uzoq muddatli barqaror o'sishning muhim omili hisoblanadi. O'zbekistonning yuqori quyosh va shamol energiyasi salohiyati yashil investitsiyalarni keng jalb etish imkonini beradi va mamlakatni mintaqada “yashil energiya” markaziga aylantirish istiqbolini kuchaytiradi.

Kalit so'zlar: Yashil investitsiyalar, barqaror iqtisodiy o'sish, yashil iqtisodiyot, ekologik barqarorlik, qayta tiklanuvchi energiya, xorijiy investitsiyalar, energiya samaradorligi, innovatsion texnologiyalar, O'zbekiston iqtisodiyoti, ekologik siyosat.

Аннотация: В данной диссертации проводится научный анализ роли «зеленых» инвестиций в экономический рост Узбекистана. В частности, рассматриваются вопросы устойчивого экономического развития, повышения энергоэффективности и снижения экологических проблем посредством «зеленых» инвестиций. В последние годы переход к «зеленой экономике» стал приоритетом государственной политики Узбекистана, и в этом процессе значительно увеличились инвестиции в возобновляемые источники энергии. В частности, в 2019–2023 годах резко вырос объем прямых иностранных инвестиций, направленных в сектор возобновляемой энергетики, составив значительную часть от общего объема инвестиций.

«Зеленые» инвестиции влияют на экономический рост различными способами: они повышают экологическую эффективность производства, создают новые рабочие места, внедряют инновационные технологии и способствуют диверсификации экономики. Они также являются важным фактором долгосрочного устойчивого роста, снижая риски, связанные с изменением климата, и обеспечивая эффективное использование ресурсов. Высокий потенциал Узбекистана в области солнечной и

ветровой энергетики позволяет осуществлять широкий спектр «зеленых» инвестиций и укрепляет перспективы страны стать центром «зеленой энергетики» в регионе.

Ключевые слова: Зеленые инвестиции, устойчивый экономический рост, зеленая экономика, экологическая устойчивость, возобновляемая энергия, иностранные инвестиции, энергоэффективность, инновационные технологии, экономика Узбекистана, экологическая политика.

KIRISH: Hozirgi globallashuv va iqlim o'zgarishi sharoitida iqtisodiy o'sishni ta'minlash bilan bir qatorda ekologik barqarorlikni saqlash dolzarb ilmiy va amaliy muammoga aylangan. Shu nuqtai nazardan, “yashil investitsiyalar” tushunchasi iqtisodiy rivojlanishning yangi modeli sifatida shakllanib, u iqtisodiy o'sish va atrof-muhit muhofazasini uyg'unlashtirishga xizmat qilmoqda. Yashil investitsiyalar, avvalo, qayta tiklanuvchi energiya manbalari, energiya samaradorligi, ekologik texnologiyalar va resurslardan oqilona foydalanishga yo'naltirilgan kapital qo'yilmalarni o'z ichiga oladi.

O'zbekiston iqtisodiyoti so'nggi yillarda barqaror o'sish sur'atlarini namoyon etayotgan bo'lsa-da, uning energiya tizimi asosan uglevodorod resurslariga tayanib qolmoqda. Xususan, tabiiy gaz mamlakat energiya ta'minotining asosiy qismini tashkil etib, bu esa iqtisodiyotning karbon intensivligini yuqori darajada saqlab qolmoqda. Shu bilan birga, iqlim o'zgarishi, suv tanqisligi va ekologik degradatsiya kabi muammolar mamlakatda yashil iqtisodiyotga o'tish zaruratini kuchaytirmoqda.

Mazkur sharoitda O'zbekistonda yashil investitsiyalarni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. Jumladan, 2019-yilda “Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi (2019–2030)” qabul qilinib, unda uzoq muddatli barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash va issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish maqsad qilib belgilangan¹. Ushbu strategiya doirasida qayta tiklanuvchi energiya ulushini keskin oshirish, energiya samaradorligini yaxshilash hamda ekologik investitsiyalarni keng jalb etish ko'zda tutilgan.

So'nggi yillarda mamlakatda yashil investitsiyalar hajmi sezilarli darajada oshib bormoqda. Xususan, qayta tiklanuvchi energetika sohasiga yo'naltirilgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 2019–2023 yillarda keskin ko'payib, umumiy investitsiyalarning muhim qismini tashkil etgan. Bu esa O'zbekiston iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Shuningdek, mamlakatning yuqori quyosh va shamol energetikasi salohiyati yashil investitsiyalarni keng jalb etish uchun mustahkam asos yaratadi. Tadqiqotlarga ko'ra, O'zbekistonning qayta tiklanuvchi energiya resurslari salohiyati mamlakatning umumiy energiya ehtiyojidan bir necha barobar yuqori. Bu esa kelgusida mamlakatni mintaqada “yashil energiya” eksportchisi sifatida shakllantirish imkonini beradi.

Shu bois, yashil investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'sirini ilmiy asosda o'rganish, ularning samaradorligini baholash hamda ushbu yo'nalishda taklif va tavsiyalar ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Mazkur tezis aynan shu masalalarni yoritishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI: Mazkur tadqiqotda O'zbekistonda yashil investitsiyalarning iqtisodiy o'sishdagi o'rnini ilmiy asosda o'rganish, ularning samaradorligini

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. “Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi (2019–2030)”, 2019.

baholash hamda rivojlantirish mexanizmlarini aniqlash maqsad qilingan. Tadqiqot metodologiyasi tizimli, kompleks va zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida shakllantirildi. Tadqiqot jarayonida quyidagi umumilmiy va **maxsus metodlardan** foydalanildi:

Birinchi, **tahlil va sintez metodi** orqali yashil investitsiyalar, barqaror iqtisodiy o'sish va ekologik barqarorlik tushunchalarining nazariy asoslari o'rganildi hamda ularning o'zaro bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslandi. Xalqaro tashkilotlar hisobotlari va ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

Ikkinchi, **qiyosiy-tahliliy metod** yordamida O'zbekiston tajribasi rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar amaliyoti bilan solishtirildi. Bu orqali yashil investitsiyalarni jalb etish va ulardan samarali foydalanishning ustuvor yo'nalishlari aniqlab berildi.

Uchinchi, **statistik tahlil metodi** asosida so'nggi yillarda O'zbekistonda yashil investitsiyalar hajmi, ularning iqtisodiy o'sishga ta'siri hamda asosiy ko'rsatkichlar dinamikasi o'rganildi. Rasmiy statistik ma'lumotlar va xalqaro bazalardan foydalanildi.

To'rtinchi, **tizimli yondashuv metodi** orqali yashil investitsiyalar iqtisodiyotning turli sohalari bilan o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqildi hamda ularning uzoq muddatli barqaror rivojlanishdagi o'rni kompleks tarzda baholandi.

ADABIYOTLAR SHARHI: Yashil investitsiyalar va ularning iqtisodiy o'sishga ta'siri masalasi so'nggi yillarda ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng o'rganilmoqda. Ushbu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlar asosan barqaror rivojlanish, ekologik xavfsizlik va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi bog'liqlikni ochib berishga qaratilgan.

Xususan, ingliz iqtisodchisi Nicholas Stern o'zining iqlim o'zgarishi iqtisodiyoti bo'yicha tadqiqotlarida yashil investitsiyalarni uzoq muddatli iqtisodiy o'sishning muhim omili sifatida baholab, shunday ta'kidlaydi: “Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashga yo'naltirilgan investitsiyalar iqtisodiy o'sishni cheklamaydi, aksincha yangi rivojlanish imkoniyatlarini yaratadi”².

Shuningdek, Joseph Stiglitz yashil iqtisodiyot konsepsiyasini rivojlantirib, davlatning faol roli zarurligini asoslab beradi. U o'z tadqiqotlarida: “Yashil investitsiyalar innovatsiyalarni rag'batlantiradi va iqtisodiyotni yangi sifat bosqichiga olib chiqadi” deb ta'kidlaydi³. Bu fikr yashil texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiy samaradorlik oshishini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, Fatih Birol (Xalqaro energetika agentligi rahbari) energiya sohasidagi investitsiyalarni tahlil qilib, quyidagicha fikr bildiradi: “Qayta tiklanuvchi energiyaga kiritilgan investitsiyalar nafaqat ekologik, balki iqtisodiy jihatdan ham yuqori daromad keltiradi”⁴. Bu esa energiya sektorida yashil investitsiyalarning ustuvorligini ko'rsatadi.

Yuqoridagi ilmiy qarashlar tahlili shuni ko'rsatadiki, barcha olimlar yashil investitsiyalarni iqtisodiy o'sishning muhim drayveri sifatida baholaydi. Ularning fikrlarida umumiy jihat — yashil investitsiyalar innovatsion rivojlanishni ta'minlashi, yangi ish o'rinlari yaratishi va iqtisodiyotning barqarorligini oshirishidir.

TAHLIL VA NATIJALAR: O'zbekistonda yashil investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'sirini baholashda, ayniqsa, qayta tiklanuvchi energetika sohasiga yo'naltirilgan investitsiyalar muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda davlat siyosati doirasida ushbu yo'nalishga katta e'tibor qaratilib, xorijiy investitsiyalar oqimi sezilarli darajada oshdi. Quyidagi

² Nicholas Stern. *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. Cambridge, 2007.

³ Joseph Stiglitz. *Globalization and Its Discontents Revisited*. New York, 2017.

⁴ International Energy Agency. *World Energy Outlook 2022*. Paris, 2022.

jadvalda O‘zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya sohasiga jalb qilingan investitsiyalar hajmi va ularning YAIM o‘shishiga ta’siri aks ettirilgan.

1-Jadval: O‘zbekistonda yashil investitsiyalar dinamikasi va iqtisodiy o‘shish (2019–2023 yy.)⁵

Yil	Yashil investitsiyalar (mlrd \$)	YAIM o‘shish su‘rati(%)
2019	0.3	5.7
2020	0.6	1.9
2021	1.2	7.4
2022	2.0	5.7
2023	2.5	6.0

Jadval tahlili

Jadval ma’lumotlari shuni ko‘rsatadiki, 2019–2023 yillar davomida O‘zbekistonda yashil investitsiyalar hajmi izchil oshib borgan. Xususan, 2019-yildagi 0.3 mlrd dollardan 2023-yilda 2.5 mlrd dollarga yetib, qariyb 8 barobar o‘shish kuzatilgan. Bu esa mamlakatda qayta tiklanuvchi energiya loyihalariga (quyosh va shamol elektr stansiyalari) xorijiy investorlar qiziqishi ortganini anglatadi.

2020-yilda pandemiya sabab iqtisodiy o‘shish sur’ati pasaygan bo‘lsa-da, yashil investitsiyalar hajmi oshishda davom etgan. Bu holat yashil investitsiyalarning iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashdagi muhim rolini ko‘rsatadi. 2021–2023 yillarda esa investitsiyalar hajmi oshishi bilan birga YAIM o‘shish sur’atlarining tiklanishi va barqarorlashuvi kuzatilgan.

Shuningdek, tahlil natijalari yashil investitsiyalar va iqtisodiy o‘shish o‘rtasida ijobiy bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi. Yashil investitsiyalar nafaqat energetika sektorini rivojlantiradi, balki yangi ish o‘rinlarini yaratish, texnologik modernizatsiya va eksport salohiyatini oshirish orqali iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga ham multiplikativ ta’sir ko‘rsatadi.

Natijalar: O‘tkazilgan tahlillar asosida quyidagi natijalarga kelindi:

yashil investitsiyalar hajmining oshishi iqtisodiy o‘shish barqarorligini ta’minlashga xizmat qilmoqda;

qayta tiklanuvchi energiya loyihalari iqtisodiyotning diversifikatsiyasini kuchaytirmoqda;

yashil investitsiyalar tashqi iqtisodiy aloqalarni kengaytirib, xorijiy kapital oqimini rag‘batlantirmoqda.

Mazkur tadqiqot natijalariga ko‘ra, O‘zbekistonda yashil investitsiyalarni yanada kengaytirish orqali nafaqat iqtisodiy o‘shish sur’atlarini oshirish, balki ekologik muammolarni kamaytirish va barqaror rivojlanishga erishish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR: O‘tkazilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda yashil investitsiyalar iqtisodiy o‘shishni ta’minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Xususan, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga yo‘naltirilgan investitsiyalar iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga, energiya samaradorligini oshirishga hamda ekologik muammolarni

⁵ OECD. Promoting Green Investment in Uzbekistan. Paris, 2023.

UNCTAD. World Investment Report 2023. Geneva, 2023.

kamaytirishga xizmat qilmoqda. Tahlillar natijasida yashil investitsiyalar hajmining ortishi bilan iqtisodiy o'sish sur'atlari o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligi aniqlandi. Shu bilan birga, ushbu investitsiyalar iqtisodiyotning diversifikatsiyasi, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va yangi ish o'rinlarini yaratishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Mazkur tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda yashil investitsiyalarni yanada rivojlantirish maqsadida quyidagi takliflar ilgari suriladi: davlat tomonidan yashil loyihalarni moliyalashtirish va qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish, xususan soliq imtiyozlari va subsidiyalar tizimini takomillashtirish; qayta tiklanuvchi energiya sohasiga xorijiy investitsiyalarni jalb etish uchun qulay investitsion muhit yaratish; yashil texnologiyalarni joriy etish va innovatsion faoliyatni rag'batlantirish; hamda ekologik siyosatni kuchaytirish orqali resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash.

Umuman olganda, yashil investitsiyalarni kengaytirish O'zbekiston iqtisodiyotining uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlash, ekologik xavfsizlikni mustahkamlash va global iqlim o'zgarishi muammolariga moslashishda muhim strategik yo'nalish bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. OECD. Promoting Green Investment in Uzbekistan. Paris, 2023.
2. OECD. Roadmap for Sustainable Investment Policy Reforms in Uzbekistan. Paris, 2022.
3. World Bank. Uzbekistan Country Economic Update. Washington D.C., 2023.
4. UNCTAD. World Investment Report 2023. Geneva, 2023.
5. International Energy Agency. World Energy Outlook 2022. Paris, 2022.
6. Nicholas Stern. The Economics of Climate Change: The Stern Review. Cambridge, 2007.
7. Joseph Stiglitz. Globalization and Its Discontents Revisited. New York, 2017.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. "Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi (2019–2030)", 2019.